

röportaj...

YARAMAZ ÇOCUKLARI İLAÇLAMAYIN!

Psikiyatrist Dr. Mutluhan İzmir ile sanallaşmanın birey ve toplum üzerindeki etkilerini konuşmak için yola çıktık. Öznenin Diyalektiği (Hegel, Sartre ve Lacan), Antidepresan Tuzağı ve Lacancı Psikanaliz ve Karakter Çözümleme adlı kitapların yazarı olan İzmir'in son çalışması Yaramaz Çocukları İlaçlamayın!, Haziran 2016'da raflarda yerini aldı.

Özgür COŞAR

Elektrik ve Elektronik Yüksek Mühendisi
EMO Ankara Şubesi Üyesi
ozgurcosar@gmail.com

“Yönetmek ve yönetimi sürekli kılmak istiyorsan, gerçeklik duygusunu yolundan çıkartacaksın” demiş Orwell 1984 adlı kült romanında. Yaşadığımız postmodern dünyayı, romanda anlatılan distopyaya benzetebilir miyiz?

Kafkaesk bir zeminde Orwell'in distopyasını yaşıyor bugün tüm dünya. Neden Kafkaesk, çünkü günümüzün post modern dünyasında sermaye devletleri esir almış durumda ve sermayeyi insanları besleyen bir anne olarak alırsak, toplumlar ataerkil düzenden anaerkil benzeri bir düzene geçmiş durumda ve bireyleri de bu anlamda gereksinimlerinin tek tedarikçisi olan sermaye-anneden kopamayan bireylerden oluşuyor. Devlet daha önce aristokrasi ya da feodal-dinsel güçler gibi grupların eline geçmişti ancak tarihte ilk kez insanların tüm gereksinimlerini karşılayan böylesine güçlü bir üretim zincirine sahip sermayenin gücü devletlerin gücünü aşacak duruma geldi.

Sermaye-anneden kopamayan bir kişinin yaşamı gerçek değil sanaldır ama o sanal dünyanın da bir gerçekliği vardır. Bu nedenle söz konusu olan gerçek değil de gerçeklik ise, bugün toplumların gerçeklik duygusunu yolundan çıkartmak zor değil. Çünkü toplumlar artık gerçek bir zeminde

yaşamıyorlar eskisi gibi; ihtiyaçlarımız para karşılığında karşılandığı için somut koşulların içinde üretim yapmamız gerekmiyor. Paraya sahip olan merciin uygun gördüğü davranışları yaparak, düşünceleri benimseyerek paraya ulaşabiliyoruz. Yaşam alabildiğine bir hayal dünyasına ve imgesel bir yapıya dönüştü. Kendi gereksinimlerini üretemeyen ve bütünüyle tüketici konumuna gelmiş bireylerden oluşan toplumlar için bunun başka türlü olabilmesi de olanaksızdı zaten. Ancak ben insanların umudunu kırmaya çalışan bir hümanizma karşıtı olarak konumlanmak da istemiyorum. Ben yine de insanların bir çıkış bulabileceğine ve yeniden kendilerine gerçek bir dünya yaratabileceklerine inanmak istiyorum.

Biraz daha açabilir misiniz?

19. Yüzyılın sonlarına doğru psikanaliz sayesinde insanın zihninin, her şeyin farkında olan ve her olasılığı hesap eden, doğru davranışın ne olduğunu kendisine gösteren yekpare bir bilinçten oluşmadığı, bilincin yanında devasa bir bilinçdışının da bulunduğu anlaşılmasıyla birlikte insan zihnine karşı bir güvensizlik başladı. 20. Yüzyılın sonuna doğru post-modernist akımların zirveye çıkmasıyla birlikte insan zihninin kendi başına hiçbir şeyi anlayamayacağı, anlasa bile yanlış anlayabileceği

inancı ile insan zihnine olan güvensizlik zirveye çıktı. Bu durumun etkisiyle, hümanizma karşıtlarının etkileri, neredeyse kendilerinin dışında kimseye söz hakkı tanımayacak derecede, hatta bir diktatörlük derecesinde artmış oldu. İnsanın yaptığı hiçbir şeye güvenilmez, insan zihnine güvenilmez, insan zihniyle oluşturulmuş tüm düzenlere karşı çıkılma mottosu ile yayılan bu akımlar, tüm dünyayı egemenliği altına almayı hedeflemiş olan küresel sermayenin amaçlarına çok uygun düşen bir zemin oluşturuyordu.

Anti-hümanizma, post-modernizm ve tüm dünyayı kontrolü altına almayı hedefleyen küresel sermayenin buldukları ortak zemini önce tanımlamakta yarar vardır. Egemenliğini tüm dünyaya yaymak isteyen sermayenin en çok yakındığı şey, kendisine engel çıkartan ve sınırlar koyan hümanizma eseri devlet yapıları idi. Bu yapıların ortadan kalkmasıyla birlikte kendisinin hareket alanının genişleyeceğini, egemenlik alanını daha rahat genişletebileceğini biliyordu.

Anti-hümanizma ve post-modernizm, hangi yapıda olursa olsun devlet olarak adlandırılan yapıların hepsine temelden karşı oldukları için küresel egemenliğini kurmak isteyen sermaye için doğal birer işbirlikçi haline geldiler. İnsan zihninin bilinenden farklı çalıştığını ortaya koyarak doğru bir noktadan yola çıkan bu hareketler ne yazık ki faşizm olarak niteledikleri hümanizm ürünü yapılanmalara karşı olmak adına daha büyük bir faşizmin işbirlikçisi haline geldiler. Bu büyük faşizm, şimdiye dek bilinenlerden çok farklı, insan zihnini ele geçirip onu ezberle konuşan, düşünmeden otomatik hareket eden bir otomatona çeviren ve insanın bağımsız düşünmesini bütünüyle engellemek için elinde büyük olanakları olan çok karmaşık bir yapıda,

görülmesi ve elle tutulması çok zor olan bir faşizm türüdür. Yaşamımızdaki distopik renklerin nedeni, anlaşılması ve çözülmesi zor olan bu yapıdır.

Hümanizma karşıtlarının ve post-modernizmin çıkış noktalarına dönersek, Freud'un büyük keşfi olan bilinçdışı, insanın her zaman bilinçli biçimde hareket etmediğini ve çoğu yerde neyi neden yaptığını bilmediğini bize göstermiştir. Histeri üzerine yaptığı çalışmalarda Freud insanın görünen bilinçli kısmından ayrı bir başka bilincin etkisinin altında kaldığını göstererek bu bilinç türünü bilinçdışı olarak

adlandırmıştır. Bilincin bölünerek bir tarafının gizlendiği durumlar insanların içinde yaşadıkları toplumun yapısına göre artıp azalmaktadır. Bazı toplumsal yapılar bilincin bölünmesini arttırıp bilinçdışını güçlendirirken bazıları ise bu bölünmenin insanı daha az etkiler düzeyde kalmasına neden olmaktadır. Bilinen soru şudur; böyle sağlıksız bir bilinç yapısına sahip olan insan doğruyu ne kadar bilebilir? Bilincimizin bölünmüş yapısı bizim doğruyu bilmemize engel midir? Bilinciyle konuşan, yazan özne ne kadar bilinçdışının etkisi altındadır, biz bunu nasıl bilebileceğiz?

Bu sorular yerinde sorulardır ancak insan aklına olan güvensizlik toplumları öndersiz bırakmıştır. Artık kimse toplumlara önderlik edebilecek ve doğruyu bilen bir insan olacağına inanmamaktadır. Kafası bu nedenle çok karışık olan entelektüeller, insan zihniyle üretilmiş hiçbir büyük projeye güvenmemekte, çareyi anı yaşamak ve bedensel hazların rehberliğinde hedef oluşturmakta bulurken geri kalan halk kitleleri doğrunun ancak ilahi bir yoldan anlaşılacağına kanaat getirerek dinsel temaları öne çıkartan kişilerin peşine takılmayı tek çıkış olarak görmektedirler. Oysa insan zihnine halen

güvenebilecek durumdayız ve psikanaliz ile başlayıp da kuantum fiziği ile devam eden yeni verileri kullanarak, bizi insan zihnine güvenmememiz gerektiği noktasına taşıyan kişilerin yaptığı önemli bir çarpıtmayı gözden geçiriyoruz.

Bu noktada somut bir örnek verebilir misiniz?

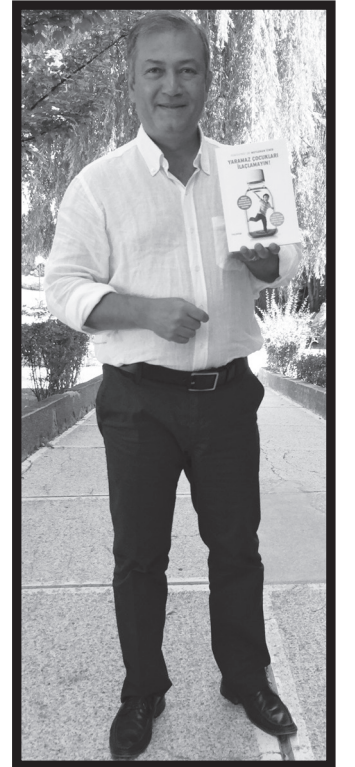
Bunu daha iyi açabilmek için mühendislik gibi teknik alanda çalışanların da daha rahat anlayabilecekleri bir örneğe odaklanalım. Bildiğiniz gibi, yakın zamana dek tüm uzayda Öklid geometrisinin geçerli olduğuna inanarak tüm hesaplarımızı yaptık. Bu geometri türünün bazı aksiyomları vardır ve bunlardan birisi de iki paralel doğrunun sonsuza dek kesişmeyecekleri gerçeğidir. Oysa şu anda anlamış durumdayız ki uzay bizim zannettiğimiz gibi bir uzay değil. Üzerine doğruları çizdiğimiz zeminler uzayda eğiliyor, büzüşüyorlar ve iki paralel doğru eninde sonunda bir yerde kesişiyorlar. Bu yeni geometriye Riemann uzayı denir ve bu uzay bizim alışkın olduğumuz uzaydan çok farklıdır. Yani bizim bildiğimiz ufak Öklid uzayının kuralları, daha büyük çaplı olan Riemann uzayının içinde işlemiyorlar. Peki, bu durum bizim hiçbir şeyi doğru yapamayacağımız anlamına mı gelir?

Bu sorunun yanıtı bence hayır; çünkü biz Riemann uzayında değil Öklid uzayının kurallarının geçerli olduğu ufak bir uzay parçasında yaşamımızı sürdürüyoruz. Yaptığımız hesaplamalar da bu boyutta bütünüyle doğru çıkıyor. Öklid uzayı bizim var olduğumuz, duyularımızla algılayabileceğimiz, somut olarak görüp bilebileceğimiz tek uzay biçimi. Şimdiye dek Öklid uzayında, bu uzayın kurallarına göre yapmış olduğumuz tüm hesaplar doğru çıktı ve bu doğruların zemininde insanoğlu teknolojik bir atılım yaptı. Algılayamayacağımız ve duyumsayamayacağımız bir başka uzayın varlığı bizi toptan hatalı zeminine itmiyor yani. Demek

istediğim şu ki, bir bilinçdışımızın olmasına karşın eğer biz insanların içinde yaşadıkları gerçekliği bilinçleriyle algılayabilecekleri hale getirebilirsek, hümanizma doğrulanmış olacaktır. Yani insanlar, içinde yaşadıkları gerçeklikte, üretim ilişkileri, bilgi akışı, benlik algısı gibi konuları zihinleri ile algılayabilecekleri bir basitlikte ve netlikte önlerinde bulabilirlerse doğruyu bulmakta sorunları kalmıyor.

Ancak küresel sermaye bu konuları insanların algılayamayacağı kadar karmaşık, anlamsız ve bulanık bir hale getirmiştir. Bu belirsizlik ise üretim toplumu olarak değil, tüketim toplumu olarak yaşayan toplumlarda en üst düzeyine çıkmakta, liberal ekonomi, insanların içinde yaşadıkları gerçekliği, yukarıdaki örnekteki gibi Öklidci bir yapıdan uzaklaştırarak Riemann uzayı benzeri bir yapıya dönüştürmektedir. Bu durumda insan içinde bulunduğu mekânı anlamlandıramamaktadır. Oysa insan, sadece kuralları belirgin ufak bir mekânda doğruyu-yanlışı çok başarılı biçimde birbirinden ayırabilecek bir zihinsel yeterliliğe sahiptir. Doğanın içinde yaşayan insan için bu kuralları doğa koyarken, doğadan uzaklaşan insan için kuralları koyacak bir mercie olan gereksinim çok yaşamsal bir düzeydedir. Sonuçta insan, içinde yaşadığı mekân belli kurallara sahipse çok başarılı biçimde bu mekâna uyum sağlayabilmekte, o mekânda yaşamını sürdürebilecek göz kamaştırıcı yenilikler icat etmektedir.

Mekânın kuralları belirsizleşmişse, neyin

neden ortaya çıktığını anlayamayan, neden sonuç ilişkisi kurmakta zorlanan, kafası karmakarışık olmuş insanlar ve toplumlar oluşmaktadır. Kurallara karşı çıkan bir koalisyonun insanlığı getirdiği nokta budur ne yazık ki. İnsanların çevrelerini, ötekileri ve kendilerini doğru algılayabilmeleri için gereken kurallar dizisi ortadan kaldırılmıştır ve yeni kuralları koymanın önü de anti-hümanizma ile tıkanmaktadır. Toplumlar, bireylerin birbirleri ile sağlıklı biçimde ilişki içine girebilmelerini sağlayacak kuralları ortaya koyabilecek yetideki öncülerini yetiştirememektedir çünkü artık insan zihnine olan inanç çökmüştür. Öncülerini beklentiler yaratır, beklenti yoksa bir toplumda o toplumun öncüsü de yetişmez. Kuralların insan eliyle koyulmasının önü, kâh ‘insan neyi bilebilir ki, doğruyu sadece Tanrı bilebilir’ şiarıyla, kâh anti-hümanizmanın ve post-modernizmin insan zihnine yönelik kuşkuculuğu, güvensizliği ile kesilmekte, sonuçta liberalizmin ‘bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler’ noktasına mahkûm kalmaktayız. Oysa insanlar binlerce yıldır kurmuş oldukları uygarlıklarda bir arada yaşamalarını sağlayacak kuralları başarı ile yaratmışlar, birlikte üretim yapmışlardır.

Ancak, günümüzde bu “bir arada yaşam” pek eskisi gibi değil.

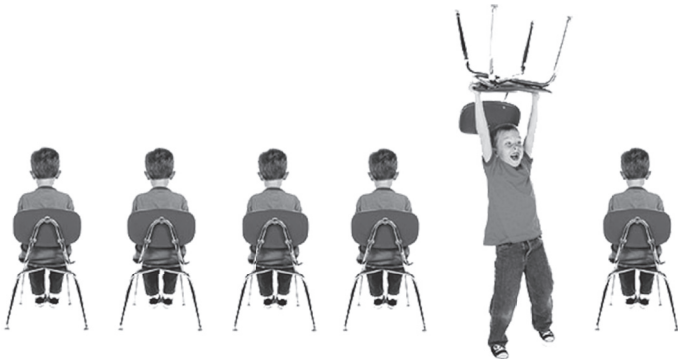
Bildiğiniz gibi artık insanlar genellikle büyük şehirlerde yaşamaktadırlar. Şehir, teknolojinin gelişmesi ile birlikte doğanın kurallarından kopuk hale getirilmiş izole bir mekândır. Doğa kuralları bu mekânda işlemez, başka kuralların bunların yerine konulması gerekir. Şehir dediğimiz ve dünyanın herhangi bir yerinden kopup gelmiş, birbirleri ile akrabalık, kültür bağlantısı olmayan milyonlarca insanın bir araya toplandığı mekânı yönetmek her devletin altından kalkabileceği bir iş değildir. İşte yolları, köprüleri, apartmanları yaptık, haydi siz de bir arada paşa paşa yaşayın

demekle olmuyor bu birbirine yabancı insanları bir arada yaşatmak. İnsanların birbirlerine nasıl davranmaları gerektiğini belirleyen kuralların belirlenmesi gerekir ki bu kalabalık güruh birbirine rahatsızlık vermeden yaşayabilsin. Yani bu mekânı anlamlı hale getirilmesi görevini yerine getirecek bir kurumun olması gerekir. Özellikle tek tanrılı dinler, uzun süredir şehirleşerek yaşayan insanlar için bu anlamı oluşturma görevini yerine getirmişlerdir. Aristokrasi ve din işbirliği, şehir insanına Aydınlanma Devrimi’ne dek bu anlamı verme görevini üstlenmiştir. 18. Yüzyıldan itibaren Aydınlanma Devrimi ile birlikte seküler bir toplumsal yasanın ortaya konulması eğilimi güç kazanmıştır. Ancak 18. Yüzyılda bile şehirleşme oranı çok düşüktür ve dünya üzerinde insanların çoğunluğu kendi üretimini yaptığı mekânlarda (köyler) yaşamaktadır. Aydınlanma Devrimi sonrasında, dinsel güçlerle işbirliği içindeki aristokrasi ile sermayeyi elinde tutan güçlerin karşısına, her vatandaşın hakkını koruyacak biçimde yapılmış seküler bir ulus devleti ya da daha sonraları sosyalist bir devlet yapısı koyma girişimi, sermayenin çok güçlenerek devletleri kontrolü altına almasıyla 20. Yüzyılın sonlarında zayıflamıştır. Bunun sonucunda, mekân anlamsızlaşmıştır ve sadece tüketimin yapılacağı bir mekâna dönüşmüştür. Şehirde toplanan insanların eşit vatandaşlık zeminindeki ulus ülküsü ya da eşit paylaşımaya yönelik toplumcu bir ülkü içinde bir anlam bulmalarının, topluca üretim yapabilmelerinin, bu üretim zincirinde kendilerine buldukları yeri bir kimlik olarak benimseyerek sağlıklı bir kimlik edinebilmelerinin önü kesilmiştir.

Bu nedenle kimlik açısından bir arayışa giren ve anlamsızlaşan mekânda bu olanağı bulamayan birey geçmişin yapılarına dönerek etnik ya da dinsel kimliklere sarılma eğilimine girmektedir. Ama emperyalist devletlerin büyük şehirlerde yaşayan bireyleri, ekonomik yapının başat güçleri olan

şirketlerde kendilerine iş edinerek kimliklerini bu işteki pozisyonları üzerinden kurabilme olanağına kavuşabilmektedirler. Sömürülen devletlerin büyük şehirlerde yaşayan bireylerinin bu yoldan bir kimlik kurabilme olanakları yoktur çünkü o devletler, vatandaşlarının iş sahibi olabilecekleri şirketlere sahip değildirler. En iyisi, yabancı sermayeli bir şirkette iş bulma olanağına kavuşabilen birey, bu yabancılaşma üzerinden kimliğini kurabilmekte, ancak bu olanağa sahip olmayan diğer bireylerle arasına derin bir yabancılaşma uçurumu girmektedir. Bu ise mekânı daha da anlamsızlaştırmaktadır çünkü mekân, öteki bireyleri bireyin kafasında saygın bir konuma oturtabildiği oranda anlamlıdır. Bu anlamsızlaşma ve yabancılaşma, günümüzde sıkça gözlediğimiz şiddet eylemlerinin korkunç bir boyutta artmasına neden olmaktadır. Seküler gibi görünen şirket temelli kimlik ile geçmişten hazır halde alınmış dinsel ve etnik temelli kimlikler kaçınılmaz olarak birbirine karşıt olarak konumlanacaklar ve birbirlerini tehdit olarak algılayacaklardır. Bireyler, sermaye annenin ya da geçmişten taşınmış hayali annelerin kucaklarından inemeyen Ödipuslara dönüşmüşlerdir.

Orwell'in üstünde sıkça durduğu gerçeklik duygusunun yolundan çıkartılması meselesi bu açıdan günümüzün koşullarında çok kolay yapılabilecek bir müdahaledir çünkü zaten güncel gerçeklik, kucağından inilemeyen bir annenin, somut dış koşullardan bağımsız olarak her gün yeniden ve yeniden belirleyebileceği kodların zemininde kurulur hale gelmiştir.

Geceleri de kapatılmayan cep telefonları, anlık olarak paylaşılan fotoğraflar, başkalarının hayatını merak (sosyal platformlar) ve tüm bu “sosyalleşmeye” karşın giderek kabuğuna çekilen, kronikleşen mutsuzluğu ile birlikte ev – iş – AVM sarmalına sıkışan beyaz yakalılar. Sorun insanda mı, sistemde mi? Ek olarak 2013 yılında yayınladığınız ve bence günümüz psikiyatri pratiğine ciddi eleştiriler getiren Antidepresan Tuzağı kitabınıza ne gibi tepkiler aldınız?

Gerçekliğimiz elle tutulamaz, gözle görülemez, duyumsanamaz bir muğlaklık, belirsizlik ve bulanıklıktır. Bu belirsizliklerden kurtulabilme çabası içindeki insanlar umutsuzca sanal alemde tutunabilecekleri bir yer arıyorlar ve bu gereçlerden uzak kalamıyorlar. Böyle bir gerçeklik zaten yüzleşilebilecek bir gerçeklik değil. Bu gerçeklik içindeki şaşkın ve ne yapacağını bilemez durumdaki insanın duygularını antidepresan olarak köreltmek dışında bir seçeneği kalmıyor tabii ki. İnsanların duyguları alarm vermektedir ve dünyaca bir felakete doğru sürükleniyor olduğumuzu bize bildirmektedir. Eskiden duygular insanların kötü durumlardan kurtulabilmeleri için yön gösterici olurken şimdi çözüm olmayan bir dünyada duyguların susturulmasının dışında bir seçenek bulamamaktayız. Kitabı psikiyatristler yok varsaydılar. Ama dolaylı yollardan bana yönelik çok olumsuz tepkilerinin olduğunu öğreniyorum. Bu meslek grubu dışındakilerden çok olumlu tepkiler aldım. Ama ilginç bir biçimde ilaçları ilerlemenin ve bilimselliğin bir ürünü olarak gören entelektüel kesim de kitaba gericilik gözüyle baktı. Sanki bilimsel gerçeklerin karşıdaymışım gibi bir cephe aldılar bana. Bilim her zaman güzel sonuçlar vermeyebiliyor, atom bombasını da üretiyor. Bilime benim de çok saygım var ama ne olup bittiğinin felsefesi yapılmalı her zaman.

Vakit ayırdığınız için çok teşekkürler.